

EESTI VERBIMORFOLOOGIA ESIMESTEST KIRJELDUSTEST

ANNIKA KILGI

Annotatsioon. 17. sajandi eesti keele grammatikate kirjutajatele olid tuttavad tollased ladina ja saksa keeleõpetused. Täpsemalt kirjeldati verbiparadigma lihtsamaid osi, raskusi pakkusid aga indoeuroopa tegusõnast erinevad ja kasutajati varieeruvad vormid. Enim muutus eesti morfoloogiakirjelduse algussajandil umbisikuliste, käändeliste ja tulevikuvormide käsitus. Pöördkondi oli 17.–18. sajandi eesti keele grammatikate verbidel üks, kuid alates J. Hornungist esitatati selle ühe konjugatsiooni kõrval ka ebareeglipäraste sõnatüüpide näidisvormistikud. 19. sajandi grammatikud püüdsid jagada pöördkondadesse kõik verbid. Klassifikatsiooni aluste sekka kuulusid kõige sagedamini tüvemuutused, *ma*-tegevusnime lõpphäälikud ja silpide arv.

Võtmesõnad: Morfoloogia, pöördkonnad, kirjakeele ajalugu

1. Keeleõpetused¹

Enne 20. sajandit ilmus trükis umbes kakskümmend eesti verbimorfoloogia kirjeldust, enamik osana keeleõpikust või -käsiraamatust. Verbimorfoloogia osa pikkus varieerub paarist leheküljest paarisajani, keel ladinast soomeni, käsitusviis kordamisest julgete muutusteni.

Aastail 1637–1843 ilmusid käsiraamatud siinsetele sakslastele eesti keele õppimiseks (Stahl 1637, Gutschlaff 1648, Göseken 1660, Hornung 1693, Helle 1732, Hupel 1780 ja 1818, Ahrens 1843 ja 1853). Neile järgnesid õpikud vene lastele (EG 1847, Poromenski 1857), saksa lastele (Jannau 1863, Körber 1867) ja soome lastele (Krohn 1872). Aastal 1875 ilmus Ferdinand Johann Wiedemanni teaduslik süvagrammatika, alates 1875. aastast eestlastele mõeldud õpikud (Jakobson 1875 ja 1890, Veske 1879, Hermann 1884, Nebocat 1884, Einer 1885).

¹ Ja üks artikkel, Friedrich Robert Faehlmanni brošüür „Versuch die estnischen Verba in Conjugationen zu ordnen“ (1842).

17. sajandi eesti grammatikad kuuluvad tollasesse kooligrammatika ja misjonilingvistika traditsiooni, mille juured on rooma mõtlejate Varro, Donatuse ja Priscianuse töödes. Siinsetele kirjutajatele olid eeskujuks saksa humanistide 17. sajandil koostatud ladina ja saksa keeleõpetused. Grammatika põhiosad olid ortograafia, prosoodia, etümoloogia ja süntaks. Mahukaim osa, etümoloogia ehk muutmisõpetus käsitles sõnaliike, käänamist, pööramist ja kompareerimist. Nagu mujal, varieerub Eestigi esimestes grammatikates käsitlemiskaht, argumenteeritus, eeskujudelt üle võetavate mõistete valik ja nende kasutamine (Lepajõe 1998: 297).

Enim tähelepanu ja kriitikat on pälvinud esimene eesti keeleõpetus, Heinrich Stahli „Anführung zu der Esthnischen Sprach” (1637). Ajastuomaselt lähtus temagi ladina eeskujudest,² lisaks lugejaskonda arvestades mõnest saksa keeleõpetusest. Tundmatu õpetamine tuttava abil oli keeleõpikutes tavaline, kuid H. Stahli käsitlusele on korduvalt ette heidetud eestipärase eiramist ning võõrapärase juurdekirjutamist, näiteks kunstlikke futuurumi- ja konjunktiivivorme ning astmevahelduse puudumist (nt Ahrens 1853: 2, Wiedemann 1875: 3, Kask 1970: 40, Mürk 1990: 87–88).

Järgmisena ilmunud Johann Gutsloffi Tartu murde grammatikat „Observationes grammaticae circa linguam Esthonicam” (1648) hinnatakse H. Stahli omast mitmes osas paremaks. Lisaks vokatiivist loobumisele on kiitust pälvinud heebreamõjuline tähelepanek, et eesti keeles on kaks pärisäänet – nominatiiv ja rektiiv, kusjuures viimasest saab moodustada kõik ülejäänud (Gutsloff 1648: 51–53). Olles H. Stahlilt põhjalikum, tutvustab J. Gutsloff näiteks grammatiliste morfeemide vahetamisega uute vormide moodustamist (Gutsloff 1648: 61–65, 101–119).

Heinrich Gösekeni põhjaeesti „Manuductio ad Linguam Oesthonicam” (1660) väärtuslikem osa on mahukas sõnaraamat. Eelmistest märksa lühem morfoloogiaosa põhineb suures osas H. Stahli eeskujul (Kask 1970: 51). Eelkäijast erineb näiteks optatiivi abiverb, samuti on ta muutnud keerulisemaks passiivi vormid (Mürk 1990: 97).

17. sajandi eesti keele kirjelduse tipuks peetakse Johann Hornungi tööd „Grammatica Esthonica” (1693) (Ahrens 1853: 3, Kask 1970: 69 jt). Ta loobub vormidest, mis olid senistesse grammatikatesse kunstlikult

² Väga lähedased on 1628. aastal Stockholmis ilmunud Donatuse elementaargrammatika variant „Donatus Seu grammaticae Latinae rudimenta” ja 1634. aastal Hamburgis ilmunud Chytraeuse „Grammatica Latina” (Vihonen 1978: 41–54, viidatud Rätsep 1987: 714 järgi).

toodud eeskujukeelte täpseks järgmiseks, muuhulgas vokatiivist, võõrapärasest konjunktiivist ja futuurumist.

Anton Thor Helle keelekäsiraamat „Kurtzgefasste Anweisung zur Ehstnischen Sprache” (1732) järgib eelmiste grammatikatega sama malli, kuid on põhjalikum, näiteks esitab ta ebareeglipärase verbi näidisparadigmad. J. Hornung (1693) oli teavitanud nende olemasolust ning andnud põhivormid, varasemad kirjutajad aga ei maininud mingeid erinevusi eesti tegusõnade muutmises.

Järgmine, August Wilhelm Hupeli grammatika „Ehstnische Sprachlehre für die beiden Hauptdialekte” (1780, teine trükk 1818) erineb A. T. Helle omast peamiselt selle poolest, et sisaldab ka lõunaeesti keeleõpetuse (Kask 1970: 99) ja sõnaraamat on märksa mahukam. Põhjaeesti osas on tal aluseks A. T. Helle teos, lõunaeesti osas Johann Christoph Clare käsikirjaline grammatika.³

Oluline lisandus eesti morfoloogia täpsemaks tundmaõppimiseks on ajakirjas Beiträge ning ÕES-i toimetistes ilmunud keeleküsimumuste käsitletud. Mitu artiklit pakub ideid eesti käänete senisest täpsemaks käsitlemiseks,⁴ verbivormistikust on vähem juttu. Seni oli kõikides eesti grammatikates esitatud 5–6 ladina käänat. Tartu ülikooli eesti keele lektor Friedrich Robert Faehlmann avaldab ÕES-i väljaandes artikli senistes keeleõpetustes vähe tähelepanu pälvinud astmevaheldusest, pakub välja oma käändkondade süsteemi ning püüab esimesena jagada eesti verbe pöördkondadesse.⁵

Uutele arusaamadele tugineva tervikliku morfoloogiakäsitluse avaldab oma grammatikas Eduard Ahrens (1843) (Ross 2003: 10). Soome

³ Clare, Johann Christoph 1730. Cellarius Ehstthonico-Germanicus. Kurtzer Entwurf einer Grammatik. Käsikiri Eesti Kirjandusmuuseumis (MA 33).

⁴ Rosenplänter, Johann Heinrich 1815. Bruchstück aus einer neuen finnischen Grammatik. – 4. Heft;

Peterson, Kristjan Jaak 1818. Ueber der beiden Ablative im Ehstnischen. – 12. Heft; Knüpfner, Arnold Friedrich Johann 1821. Ueber das Suffix oder die Casus-Endung: na. – 13. Heft;

Heller, Friedrich 1822. Versuch über das Wesen end den Gebrauch der ehstn. Casen, besonders des sogenannten Nominativs, Genitivs und Accusativs. – 15. Heft;

Heller, Friedrich 1823. Nachtrag zu dem Versuche über das Wesen und den Gebrauch der ehstn. Casen, im 15ten Heft dieser Beiträge. – 16. Heft.

Väljaspool Beiträget ilmus nt Knüpfner, Arnold Friedrich Johann 1818. Bemerkungen über die Declinations- und Casusformen der Ehstnischen Sprache.

⁵ Faehlmann, Friedrich Robert 1843. Ueber die Flexion des Wortstammes in der estnischen Sprache. – Verhandlungen der GEG I, 2, Dorpat.

keelega tutvumise vajadust rõhutav autor (Ahrens 1853: 1–2) hindas soome vormiõpetuse käsitlustest enim Gustaf Renvalli omi (1826, 1840). Eelkäijaist teaduslikum ja keelt täpsemalt kirjeldav „Grammatik der Ehstnischen Sprache Revalschen Dialektes” saab kaasaegsete kriitika osaliseks deklinatsioonijaotuse pärast, sest ainult nominatiivi järgi käändkondadesse jaotatud sõnad ei muutu ühtmoodi (Kasik 1999: 51). Teises trükis (1853) arvestab E. Ahrens deklinatsioonide määramisel rohkem vorme.

Järgmistena ilmunud õpikuid (EG 1847, Poromenski 1857, Jannau 1863, Körber 1867) ei ole eesti keele kirjelduse ülevaadetes tavaliselt mainitud. Need kaks eesti keele õpperaamatut sakslastele ja kaks veneleastele põhinevad E. Ahrensi ja A. W. Hupeli grammatikatel ega ole seetõttu keeleteaduslikku mõtet arendanud (Wiedemann 1875: 19–20).

Seevastu üsna õnnestunuks on peetud Julius Krohni soome üliõpilaste tarvis koostatud eesti keele õpikut „Wiron kielioppi Suomalaisille” (1872), mis põhineb estofiilist autori loengutel, E. Ahrensi grammatikal, F. J. Wiedemanni sõnaraamatul, Beiträge artiklil, eesti keeleasjatundjate nõuannetel ning Gustaf Erik Euréni soome keele grammatikal (1852) (Krohn 1872: 0, Remes 1995: 170). Kontrastiivne grammatika rõhutab pidevalt sarnasusi soome keelega või erinevusi sellest ning esitab keelte pöördvormistike võrdluse ka lühiülevaadena (Krohn 1872: 118–119).

F. J. Wiedemann põhjendab oma grammatika „Grammatik der Ehstnischen Sprache” eessõnas tollal aktuaalsest võrdlev-ajaloolisest lähenemisest loobumist vajadusega luua kõigepealt kaasaegse elava keele süsteemipärane esitus (Wiedemann 1875: I). Tema rohkesti keelenäiteid sisaldav deskriptiivne süvagrammatika edestab „nii mahult kui ka analüüsi sügavuselt kõiki eelkäijaid” (Alvre 1975: 726). Eesti keele kirjelduse tippsaavutusel on siiski leitud „puudusi, nt puudub siin vältete lähem käsitlus ja rida ilmseid eesti käändeid on jäetud käänamistabelist välja.” (Kask 1970: 246)

19. sajandi viimasel veerandil hakatakse eesti morfoloogiast kirjutama ka eesti keeles. 1875. aastal ilmub esimene eesti grammatika käsitlus eesti kooliõpilastele, nimelt „Lühike Eesti Grammatika” Carl Robert Jakobsoni „Kooli Lugemise raamatu” II jao lisana. See lühike tekst sisaldab esimest eestikeelset morfoloogiaülevaadet, varasemate „Koliramatute” osana oli kirjeldatud üksnes ortograafiat (Kask 1970: 280). Grammatikalisa põhineb paljus E. Ahrensi keeleõpetusel, on aga lugejaskonda arvestades tunduvalt lühem ja eestikeelne. Teises trükis (Jakobson 1890)

muudab autor termineid, jätab välja käändelised vormid ning lisab kaks tulevikku.

Esimene eestikeelne keeleteaduslik raamat, Mihkel Veske „Eesti keele healte õpetus ja kirjutuse viis” (1879), sisaldab samuti vormiõpetuse (Veske 1879: 82–105), kuid ei keskendu sellele. M. Veske teos on „esimene eestikeelne käsitus, kus eesti keele välteid ja astmevaheldust vaadeldakse võrdlev-ajaloolise keeleteaduse seisukohalt.” (Kask 1970: 259)

Paari aasta pärast ilmub esimene täielik eestikeelne grammatika, mille eesmärkidest annab aimu selle täispealkiri „Eesti keele Grammatik. Koolide ja iseõppimise tarwis kõikidele, kes Eesti keelt õigesti ja puhtasti kõnelema ja kirjutama ning sügavamalt tundma ja uurima tahavad õppida” (Hermann 1884). Pealkirjas soovitu ei lähe üleni täide, sest esiteks on kirjutis põhjalikum ja teaduslikuma esituslaadiga kui keskmise kooli tarvis optimaalne ning teiseks saab see üsna rohke kriitika osaliseks. Tõsisemate etteheidete hulgas Karl August Hermann grammatikale on ebaotstarbekas astmevahelduse ja kõneviiside käsitus, ekslikkus keeleajaloolistes märkustes ning võõraste aegade esitamine (Kask 1970: 293–294, 305).

K. A. Hermann grammatikaga samal aastal ilmuv „„Kündja” Eesti keeleõpetus” (Nebocat 1884) on F. J. Wiedemanni grammatika lühikonspekt, mille uudsus väljendub üksnes eestikeelses terminoloogias, mida aga hiljem enam kasutatud pole. Huvitavaid eestikeelseid sõnu pakkusid oma töödes ka C. R. Jakobson ja M. Veske. K. A. Hermann grammatika pani aga aluse tänapäevasele eestikeelsele grammatikaterminoloogiale.

Jaan Nebocati keeleõpetus ei leidnud tarvitamist, K. A. Hermann grammatika jäi haritlaste käsiraamatuks, koolides kasutati aastakümneid Hans Eineri õpikut „Lühikene Eesti keele õpetus rahwakoolidele” (1885), millest 1923. aastal ilmus üheksas uustrükk (Kask 1970: 291, Mihkla 1927: 147, 149).

2. Vormistiku kirjeldus

Kõige enam on muutunud indoeuroopa mallist lahknevad ning keelekasutajati varieeruvad vormid: kaudsust väljendavad, käändelised, tuleviku- ja passiivivormid. Algusest saadik on kirjeldatud aga üsna ühtmoodi lihtsamaid pöörd sõna allparadigmasid: olevikku, minevikke, eitust, kindla, tingiva ja käskiva kõneviisi vorme.

Pöörd sõna allparadigmade kirjelduses on lisaks nimetustele (vt lisad 1 ja 2) muutunud üksnes mõned üksikasjad. Näiteks puuduvad esimeses grammatikates (Stahl 1637, Gutsclaff 1648, Göseken 1660) eitusvormid ning liitvormi osana antakse partikkel *et* või *kus*. Kindel ja tingiv kõneviis sarnanevad enamjaolt praegusega. Ainukese erinevusena soovitatakse F. J. Wiedemannist (1875) alates kasutada mitmuse kolmanda pöörde lõpu tunnust *-vad* ka lihtminevikus ja konditsionaalis (*walasiwad*, *walaksiwad*).

Käskiva kõneviisi mitmuse kolmanda pöörde vormid on paaris esimeses grammatikas konsonantlõpulised (*olckut nemmat*). Varieerub eelistus mitmuse 1. pöörde eitussõna suhtes (*ärge olgem*, *ärgem nutkem*, hrv *ära palume*), kusjuures vaadeldava ajavahemiku lõpus domineerib *ärgem*. Sarnaselt uusima eesti keele grammatikaga (EKG I: 82–83) paigutab otsese ja kaudse käsu vormid eraldi kõneviisidesse ainult M. Veske (nt 1879: 74–75): tema optatiivi kuulub kolmas isik (*saagu*), imperatiivi ülejäänud. K. A. Hermann käskiv kõneviis ehk imperatiiv hõlmab kõiki käsku väljendavaid vorme, kuid üks tema lisakõneviisidest, sooviv ehk optatiiv on sama sisuga kui M. Veskegi optatiiv (Hermann 1884: 99).

Märksa enam kimbatust põhjustavad aga kaudsust väljendavad vormid. 17.–18. sajandi keeleõpetustes püütakse leida vastet eeskujugrammatikate konjunktiivile, ladina või saksa võimalikkust ja kõhklast väljendavale kõneviisile. Selleks lisavad H. Stahl, H. Göseken ja J. Gutsclaff indikatiivile partikli (*eth teije ollete*, *kus teije ollite*). J. Hornung käsitab tingiva kõneviisi vorme nii optatiivi kui ka konjunktiivina (*olleksite teie*). A. T. Helle ja A. W. Hupeli grammatikais ning neist eeskuju võtnutes väljendab konjunktiiv tulevikku (*teie sate olnud*). E. Ahrens mainib oma grammatika süntaksiosas konjunktiivivormidena esmakordselt kaudse kõneviisi vorme, kuid ei esita neid harvaesinevuse tõttu pöördtabelis. F. J. Wiedemanni grammatikas on omaette kaudsust väljendav kõneviis – relatiiv – olemas, sisaldades oleviku kesksõna vorme (*pühkiwa*, *pühkiwat*), *ma-* ja *da-*tegevusnime ning mineviku kesksõna. Samal aastal ilmunud C. R. Jakobsoni lugemiku grammatikalises taolised vormid puuduvad; paar aastat hiljem peab M. Veske neid kõnekäändudeks. K. A. Hermann grammatika lisakõneviiside hulgas olev ebakohene kõneviis sisaldab F. J. Wiedemanni relatiivist tuttavaid vorme, kuid neid ei anta pöördtabelis. H. Einer esitab esmakordselt läbivalt *vat-*tunnuselise vormistiku. C. R. Jakobsoni lugemiku teise trüki grammatikalisa „kuulu kohane” kõneviis on samuti *vat-*tunnuseline, kuid autor esitab sulgudes ka *ma-* ja *da-*infinitiivi.

Kõige eripalgelisemalt käsitletakse verbi käändelisi vorme, millele enamik grammatikaist pühendab omaette kõneviisi, infinitiivi. Algul püütakse anda vasteid saksa ja ladina infiniitvormidele, jõudes sealjuures tulemusteni, mis erinevad mõneti nii üksteisest kui ka praegusest nägemusest. Näiteks esitab H. Stahl futuurumi partitsiibi *se sahp sahma*; H. Göseken ütleb *da*-tegevusnime kohta gerundiiv ja supiin; J. Hornungil on supiin *nud*-kesksõna, gerundiivid aga *des-*, *mas-* ja *mata*-vormid. Järkjärgult muutub infiniitvormide käsitus nii hõlmatud vormide kui ka neile antud nimetuste poolest tänapäevasemaks, kuigi terminoloogiaerinevused jäävad lõpuni (Kilgi 2004: 21–22, 49). E. Ahrensi grammatikast saadik nimetatakse *mas-*, *mast-* ja *mata*-vormi *ma*-tegevusnime kääneteks, *v-* ja *tav*-vormi oleviku kesksõnaks, *nud-* ja *tud*-vormi mineviku kesksõnaks.

Järkjärgult distantseerub eeskujugrammatikatest ja muutub rohkem eesti keele nägu ka passiiv. Vanimates eesti grammatikates puuduvad umbisikulise tegumoe vormid, küll aga on olemas indoeuroopa keeltele omane isikuline passiiv (*minna sahn armastut*). 17. sajandi lõpus esitab J. Hornung esmakordselt tänapäeva grammatika impersonaalivormid, kuid kasutab neid ikkagi personaalsena (*mind peetakse, minna ollin peetud*). Samamoodi toimivad järgmiste grammatikate autorid A. T. Helle ja A. W. Hupel, tuues näiteks ainult sihiliste tegusõnade vormistikud ning „täiesti ebareeglipärase” *minnema*, mille passiiviparadigma on ülejäänud näidisverbide omast kesisem. Täiesti vastab eesti keeleõpetuste passiiv praegusele umbisikulisele tegumoele alates E. Ahrensi (*walatakse, walati, walatagu* jne).

Üsna samasuguseks on jäänud oleviku ning minevike esitus. E. Ahrens, F. J. Wiedemann ja J. Nebocat ei märgi täis- ja enneminevikku pöördtabelisse, vaid räägivad neist nagu teistestki liitvormidest perifrastilise konjugatsiooni juures. M. Veske ei maini liitminevikke üldse. Suured on aga lahkarvamused tuleviku suhtes. Üks on H. Stahli ja H. Gösekeni grammatika aegadest saksa *werden*-tuleviku eeskujuline *saama*-tulevik (*minna sahn armastama*). Järgnevais keeleõpetustes J. Hornungist M. Veskeni (v.a Otto August von Jannau õpikus) pole tulevik ajakategooria liige ning tutvustatakse muid tulevikulisuse väljendusvõimalusi. Mitu 19. sajandi lõpu autorit peab siiski futuurumit eesti pöördvormistiku loomulikuks osaks: H. Eineril on üks tulevik, C. R. Jakobsonil ja O. A. von Jannaul kaks ning K. A. Hermannil viis.

3. Pööramisklassid

H. Stahli (1637: 10), J. Gutslofffi (1648: 99) ja H. Gösekeni (1660: 36) sõnul on eesti keeles ainult üks konjugatsioon. Võrreldes ladina keelega, mille eri muutkondadesse kuuluvad sõnad kasutavad täiesti erikujulisi morfoloogilisi tunnuseid, tundusid eesti verbide erinevused ilmselt tühi- sed (Mürk 1990: 243). Sama sõna tüvevariante kas ei märgatud, ei peetud oluliseks, arvati olevat murdeline varieerumine või ei osatud nendega midagi peale hakata (Kask 1970: 40).

Sellest, et kõik eesti verbid ei muutu ühtmoodi, teeb esimesena juttu J. Hornung (1693). Ka tema arvates on konjugatsioon üks, kuid ta annab astmevahelduseta põhiparadigma *kustutama* kõrval ka loendid tegusõnadest, mis reeglipärasest mõneti erinevad. 19. sajandi keskpaigani öeldaksegi, et eesti keeles on vaid üks konjugatsioon ning esitatakse sõnaloendid ning -tüübid, mis reeglipärasest muutmisest mõneti lahknevad. Need tavapärasest erinevad sõnaklassid määratletakse *ma*-tegevusnime silpide arvu ja häälikkoostise ning toimuvate tüvemuutuste abil. Ei püüta luua kõikehaaravat morfoloogilist klassifikatsiooni, vaid juhtida tähelepanu tavalistest enim lahknevatele sõnatüüpidele: laadivahelduslikele (*sidduma, teggema*), ühesilbilistele (*joma, noudma, woitma*) ning muul kombel erandlikele tegusõnadele (*tullema, pesßema*).

Esimesena jagab kõik eesti verbid ühelt aluselt konjugatsioonidesse F. R. Faehlmann, nimelt *ma*-infinitiivi tüve lõpphääliku järgi. Järgnevad grammatikud arvestavad pöördkondadesse jaotamisel samuti supiini lõpphäälikuid, silpide arvu ning tüvemuutusi, mõned ka kontraheeritust. Omaette klassi moodustavad enamasti tüvemuutusteta sõnad (*elama*), samuti ühesilbilised vokaallõpulised (*võima, sööma*), ühesilbilised konsonantlõpulised tüved (*seisma, naerma, söötma, nutma*), mõnikord ka *tulema* ja paar sarnast erandlikku sõna. Astmevaheldust kajastatakse üha täpsemalt: J. Hornung, A. T. Helle ja A. W. Hupel juhivad tähelepanu peamiselt laadivahelduslikele sõnadele, E. Ahrens ja F. J. Wiedemann ka vältevahelduslikele, kusjuures kirjapildis avaldumatut vältevaheldust tõlgendavad nad astmevaheldusetusena (*kiljuma*). K. A. Hermann seevastu märkab paigutada *hoolima* ja *kaapima* ühte konjugatsiooni. Siiski paneb temagi sarnase väliskuju põhjal ühte klassi astmevaheldust evivad ning astmevahelduseta sõnad (*pidama, tänama*). Verbitüüpide määratlemisel lähtuti eelkõige *ma*-tegevusnime tüvekujust ning tüvemuutustest (vt tabel 1 ja täpsemalt lisa 3).

Tabel 1. Verbijaotuse aluseks olevad tunnused

Autor	Häälik(ud) supiini lõpus	Silpide arv supiinis	Tüvemuutused	Häälikud supiini keskel	Kontraheeritus	Astmete paigutus vormistikus	Liht- või liitüvi	Lõpud
Hornung	x	x		x				
Helle	x		x	x				
Hupel	x		x	x				
Körber	x		x	x				
Faehlmann	x							
Ahrens	x	x	x					
Poromenski	x	x	x					
Krohn	x	x	x		x			
Wiedemann	x	x	x		x			
Nebocat	x	x	x		x			
Veske	x	x			x			
Hermann	x	x		x		x	x	x
Einer			x					

Tüvemuutusteta sõnad (V27⁶ *elama*) jäävad kas klassifikatsioonist välja kui täiesti korrapärased või moodustavad omaette klassi (J. Hornungi, A. T. Helle, A. W. Hupeli ja E. Ahrensi põhiparadigma, F. J. Wiedemanni ja H. Eineri 1. klass). Erandiks on F. R. Faehlmanni ja M. Veske tüvehääliku põhjal defineeritud konjugatsioonid ning J. Krohni ja K. A. Hermannigaotused, milles astmevahelduseta sõnu leidub mitmes klassis koos astmevahelduslikega.

Ülejäänud klassidesse paigutatakse eelkõige kõige erandlikumad sõnad (V 32 *seisma*, V33 *naerma*, V34 *söötma*, V35 *nutma*, V36 *tulema*, V37 *võima*, V38 *sööma*). Ühesilbilised kahe vokaaliga lõppevad verbid (V37, V38) moodustavad omaette klassi kõigil peale H. Eineri, kellele kuuluvad need 4., *korrawastaliste* pööratusse. Omaette klassi või klassidesse paigutavad kõik peale M. Veske ja H. Eineri ka sellised sõnad, mille supiinitüve lõpus on konsonant (V32–35). *tulema* ja paar temataolist erandlikku sõna (V36, V32 erandid) pälvivad omaette sõnaklassi J. Hornungil, E. Ahrensil ja F. J. Wiedemannil; J. Krohn, K. A. Hermann ja H. Einer eraldavad nende tarvis alaliigi.

⁶ Ülle Viksi „Väikese vormisõnastiku” (1992) verbitüüp.

Vältevaheldust kajastavad oma klassifikatsioonis E. Ahrens, F. J. Wiedemann, K. A. Hermann ja H. Einer. (Kaks esimest arvestavad ainult kirjapildis nähtavat astmevaheldust: *kaapima* on astmevahelduslik, *soowima* mitte.) Kõigil neil kuuluvad vältevahelduslikud sõnad ühte tüüpi laadivahelduslikega. E. Ahrensil ja H. Eineril on nõrgeneva ja tugevneva astmevaheldusmalliga sõnad samas klassis (E. Ahrens paigutab need kõrvuti tulpadesse), F. J. Wiedemannil ja K. A. Hermannil erinevates.

J. Hornungi, A. T. Helle ja A. W. Hupeli klassid kirjeldavad vaid sajakonna ebareeglipäraseima verbi muutmist (V32–38). Ülejäänud püüavad hõlmata kogu verbistikku ning sageli satuvad samasse klassi mõne välise tunnuse poolest küll sarnased, kuid erinevalt muutuvad tegusõnad. Et eesti tegusõna morfoloogiline muutumine pole väliskuju põhjal üheselt ennustatav, ongi väga raske luua pöördkondi, mis oleks ühtaegu ülevaatlikud ja ammendavad.

Kirjandus

- Ahrens, Eduard 1853.** Grammatik der Ehstnischen Sprache Revalschen Dialektes. Zweite umgearbeitete Auflage. Reval: In Commission bei Kluge und Ströhm.
- Alvre, Paul 1975.** Sada aastat Wiedemanni eesti keele grammatikat. – Keel ja Kirjandus 12, 715–726.
- EG 1847** = Эстская грамматика, составленная по грамматике Гупелья. Рига: Напечатано въ типографіи Мюллера.
- Erelt, Mati, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare 1995.** Eesti keele grammatika I. Morfoloogia. Sõnamoodustus. Trükki toimetanud Mati Erelt (peatoimetajana), Tiiu Erelt, Henn Saari, Ülle Viks. Eesti Teaduste Akadeemia Eesti Keele Instituut. Tallinn.
- Einer, Hans 1885.** Lühikene Eesti keele õpetus rahwakoolidele. Tartus: Trükitud A. Grenzsteini trükikojas.
- Faehlmann, Friedrich Robert 1842.** Versuch die estnischen Verba in Conjugationen zu ordnen. Dorpat: Druck von Heinrich Laakmann.
- Gutslaff, Johann 1998 [1648].** Observationes grammaticae circa linguam Esthonicam. Grammatilisi vaatlusi eesti keelest. (= Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 10.) Tartu.
- Göseken, Heinrich 1660.** Manuductio ad Linguam Oesthonicam. Anführung zur Öhstnischen Sprache. Reval.
- Helle, Anton Thor 1732.** Kurtzgefasste Anweisung zur Ehstnischen Sprache. Halle.
- Hermann, Karl August 1884.** Eesti keele Grammatik. Koolide ja iseõppimise tarwis kõikidele, kes Eesti keelt õigesti ja puhtasti kõnelema ja kirjutama ning sügavamalt tundma ja uurima tahavad õppida. Tartus: Trükitud Wilhelm Just'i juures.
- Hornung, Johann 1693.** Grammatica Esthonica, brevi, perspicuâ tamen methodo ad Dialectum Revaliensem. Riga: Literis Joh. Georg. Wilck Regii Typographi.
- Hupel, August Wilhelm 1780.** Ehstnische Sprachlehre für beide Hauptdialekte den revalschen und den do^rptschen, nebst einem vollstaⁿdigem Wo^rterbuch. Riga und Leipzig: bey Johann Friedrich Hartknoch.
- Jakobson, Carl Robert 1875.** Kooli Lugemise raamat. Tõine jagu. 46 pildiga. Esimene trük. Tartus: Trükkitud H. Laakmanni kulu ja kirjadega.
- Jakobson, Carl Robert 1890.** Kooli Lugemise raamat. Teine jagu. (Endise II ja III jao ühendatud ja uuendatud väljaanne.) Tartu: H. Laakmann'i kulu ja kirjadega.
- Jannau, Otto August von 1863.** Lühhike Kramatika = Kurze Sprachlehre. Tar-

- to linnas, Dorpat: Trükkitud H. Laakmanni kullo ja warraga, Druck und Verlag von H. Laakmann.
- Kasik, Reet 1999.** Johdatus viron kielen tutkimukseen. Suomalais-ugrilainen laitos, Suomalais-ugrilainen seura. Helsinki. (= Castrenianumin toimitteita 55.)
- Kask, Arnold 1970.** Eesti kirjakeele ajaloost. Tartu.
- Kilgi, Annika 2004.** Eesti morfoloogilise mõtte areng 17.–19. sajandil verbi-morfoloogia näitel. Bakalaureusetöö Tallinna Pedagoogikaülikooli eesti keele õppetoolis.
- Krohn, Julius 1872.** Wiron kielioppi Suomalaisille. Helsingissä: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa.
- Körper, Carl 1867.** Kleine Ehstnische Hand-Grammatik (nach Hupel, Ahrens, Rosenplänter etc). Dorpat: Druck und Verlag von E. J. Karow, Universitäts-Buchhändler.
- Lepajõe, Marju 1998.** Johannes Gutsloffti „Grammatilised vaatlused”. – Observationes grammaticae circa linguam Esthonicam. Grammatilisi vaatlusi eesti keelest. (= Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 10.) Tartu, 285–316.
- Mihkla, Karl 1927.** Eesti vormi- ja tuletusõpetuste ülevaade (1637–1927). – Eesti Kirjandus 3, 147–160.
- Mürk, Harry William 1991.** The Structure and Development of Estonian Morphology. Bloomington: Indiana University.
- Nebocat, Jaan 1884.** „Kündja” Eesti keeleõpetus, nenda kui Eestikeelt Kesk-Eestimaal räägitakse. Teine trükk. Tartu, Ria: Schnakenburgi trükk ja kulu.
- Poromenski 1857** = Пороменски, Г. 1857. Эстская грамматика револьскаго нарѣчя. Часть первая. Рига: Печатано въ Типографіи Гартунга.
- Remes, Hannu 1995.** Ensimmäinen suomalainen viron kielioppi. – Läänemere rahvaste kirjakeelte ajaloost. Toimetanud Jaak Peebo. (= Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 1.) Tartu, 164–175.
- Ross, Kristiina (koostaja, toimetaja) 2003.** Uue ajastu misjonilingvist. Eduard Ahrens 200. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Rätsep, Huno 1987.** Heinrich Stahli keeleõpetus oma aja peeglis. – Keel ja Kirjandus 11, 709–715.
- SL 2002** = Lill, Anne, Maria Kanter, Merike Ristikivi 2002. Studia Latina. Ladina keele õpik humanitaarerialade üliõpilastele. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Stahl, Heinrich 1637.** Anführung zu der Esthnischen Sprach, auff Wolgemeinten Rath und Bittliches Ersuchen, publiciret von M. Henrico Stahlen. Revall: Druckts Chr. Reusner der a^lter.
- Veske, Mihkel 1879.** Eesti keele healte õpetus ja kirjutuse wiis. Tartus: Schnakenburgi trükk ja kulu.
- Viks, Ülle 1992.** Väike vormisõnastik I–II. Sissejuhatus & grammatika. Sõnas-

tik & lisad. Toimetanud H. Rajandi. Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn.

Wiedemann, Ferdinand Johann 1875. Grammatik der Ehstnischen Sprache, zunächst wie sie in Mittelehstland gesprochen wird, mit Berücksichtigung der Anderen Dialekte. St-Pétersbourg.

Lisa 1. Kõneviisid

Tabel 2. Kõneviisikategooria liikmed

Autor	Kindel kõneviis	Käskiv ja mõõnev kõneviis	Tingiv kõneviis	Kaudsust väljendav kõneviis	Infiinitsete vormide kõneviis	Mõõnev kõneviis
Stahl 1637	Indicativum	Imperativum	Optativum	Conjunctivum	Infinitivum	–
Göseken 1660	Modus Indicativus	Modus Imperativus	Modus Optativus	Modus Conjunctivus	Modus Infinitivus	–
Hornung 1693	Modus Indicativus	Modus Imperativus	Modus Optativus & Conjunctivus		Modus Infinitivus	–
Helle 1732	Modus Indicativus	Modus Imperativus	Modus Optativus	Modus Conjunctivus	Modus Infinitivus	–
Hupel 1780, 1818	Modus Indicativus	Modus Imperativus	Modus Optativus	Modus Conjunctivus	–	–
Ahrens 1843, 1853	Modus Indicativus	Modus Imperativus	Modus Optativus	–	Modus Infinitivus	–
EG 1843, Rogomenski 1857	Изъявительное наклонение	Повелительное наклонение	Желательное наклонение	–	Неокончательное наклонение	–
Jannau 1863	Kindel kõnne, Bestimmte Rede	Kui kästakse	Mitte kindel kõnne, Unbestimmte Rede		–	–
Körber 1867	Indicativ	Imperativ	Optativ	Conjunktiv	–	–
Krohn 1872	Indikativi	Imperativi ja Optativi	Konditionali	–	–	–
Jakobson 1875	Kindla kõne mõõt, moodus indikatiivus	Käskja kõne mõõt, moodus imperatiivus	Soovitava kõne mõõt, moodus optatiivus	–	Aegamõõdse sõna juure mõõt, moodus infiniitivus	–
Wiedemann 1875	Indicativ	Imperativ	Conditional od. Optativ	Relativ	–	–

Autor	Kindel kõneviis	Käskiv ja mõnevi kõneviis	Tingiv kõneviis	Kaudsust väljendav kõneviis	Infinitsete vormide kõneviis	Mõnevi kõneviis
Veske 1879	Indicativ (indicativus), näitaja (ehk kindel) kõneviis	Imperativ, käskmise kõneviis;	Conditional (conditional, conditionalis), tingimise kõneviis	–	–	Optativ, soovimise kõneviis
Hermann 1884	Kindel kõneviis (modus indicativus)	Käskiv kõneviis (modus imperativus)	Kahtlev kõneviis (modus conjunctivus)	Ebakohene kõneviis (oratio indirecta) ⁷	Nimetav kõneviis (modus substantivus)	⁷ Sooviv kõneviis e soovkõne (modus optativus)
Nebocat 1884	Kindel viis	Käskimiseviis	Tingimise- ehk soovimiseviis	Tagakordamiseviis	–	–
Einer 1885	Kindel kõneviis (modus indicativus)	Käskiv kõneviis (modus imperativus)	Tingiv kõneviis (modus conditionalis)	Kahtlev kõneviis (modus relativus)	Nimetav kõneviis (modus substantivus)	–
Jakobson 1890	Tõestav kõneviis	Ihaldav kõneviis	Tingiv kõneviis	Kuuluvi kõneviis	–	–

⁷ K. A. Hermann'i pöördtabelleis ebakohese ja sooviva kõneviisi vorme pole, need on n-ö lisakõneviisid (Hermann 1884: 99). Seega iseloomustab tema täieõiguslikke kõneviise otsene teatamislaad, lisakõneviise kaudne.

Lisa 2. Ajad

Tabel 3. Ajakateooria liikmed

Autor	Olevik	Lihtminevik	Täisminevik	Enneminetik	Tulevik	Teine tulevik
Stahl 1637	Praesens	Imperfectum	Perfectum	Plusquamperfectum	Futurum	–
Göseken 1660	Praesens	Imperfectum	Perfectum	Plusquamperfectum	Futurum	–
Hornung 1693	Praesens	Imperfectum	Präteritum	Plusquamperfectum	–	–
Helle 1732	Praesens	Imperfectum	Perfectum	Plusquamperfectum	Futurum	–
Hupel 1780, 1818	Praesens	Imperfectum	Perfectum	Plusquamperfectum	Futurum	–
Ahrens 1843, 1853	Prä ^s ens	Prä ^s teritum	Perfectum ⁸	Plusquamperfectum ⁸	–	–
EG 1843, Rogominski 1857	Настоящее время	Прошедшее несовершенное время	Прошедшее совершенное	Давнопрошедшее время	Будущее время	–
Janau 1863	Aeg. mis praego käes; Die gegen-wärtige Zeit	Aeg. mis praego möda; Die eben vergangene Zeit	Aeg. mis hopis möda; Die vergangene Zeit	Aeg. mis ammust möda; Die längst vergangene Zeit	Aeg. mis tullemas; Die zukünftige Zeit	Teine tulew aeg; Die zweite zukünftige Zeit
Körber 1867	Präsens	Imperfectum	Perfectum	Plusquamperfectum	–	–
Krohn 1872	Präsens	Imperfectum	Perfectum	Plusquamperfectum	–	–
Jakobson 1875	Olewik	Imperfectum	Perfectum	Plusquamperfectum	–	–
Wiedemann 1875	Präsens	Präteritum (Imperfect)	Perfectum	–	–	–
Veske 1879	Präsens (praesens), olewik	Präteritum (imperfectum), minewik	Perfectum	Plusquamperfectum	–	–
Hermann 1884	Olewik (praesens)	Minewik (praeteritum = imperfectum)	Täisminevik (perfectum)	Enneminetik (plusquamperfectum)	Tulewik (futurum = futurum simplex)	Tulewiku minewik (futurum exactum)
Nebocat 1884	Praegume aeg	Minew aeg	–	–	–	–
Einer 1884	Olewik	Minewik	Täisminevik	Enneminetik	Tulewik	–
Jakobson 1890	Wältaw olewik	Wältaw minewik	Löppenud olewik	Löppenud minewik	Wältaw tulewik	Löppenud tulewik

⁸ E. Ahrens (1853: 12) ja F. J. Wiedemann (1875: 484) ei anna täis- ja enneminetikuvorme pöördtabelis, vaid tutvustavad neid nagu teisiigi liitvorme perifrastilise konjugatsioonijärgse.

Lisa 3. Verbiklassid

Verbiklasside määratlused olen andnud tabelites 4–12. Iga määratluse järel on kirjas, millistest eesti keele morfoloogilistest tüüpidest (VVS) see sõnu sisaldab. Viimasesse veergu on märgitud sõnade arv VVS-is, mis vastavad klassidefinitsioonile. Sõnavara on küll sajandite jooksul muutunud, kuid et see on toimunud eelkõige sõnade lisandumisega sõnarohkeimatesse (aktiivse morfoloogia, avatud) tüüpidesse V27–31, annab VVS-is olev verbide arv siiski ligikaudsetki aimu, kui suurt osa verbistikust see või teine klassifikatsioon kirjeldas.

Tabel 4. J. Hornungi (1693) verbiklassid

Hornungi verbiklass			Vastavus VVS-is	
Nr	Määratlus	Näiteid	Sõnatüübid	Sõnu
1.	2-silbiline ⁹ <i>ma</i> -infinitiiv	<i>so^ema, joma, ka^eima</i>	V37, V38	8+9
2.	2-silbiline <i>ma</i> -infinitiiv, mille keskel olev <i>d</i> kaob passiivi partitsiibis	<i>sa^ed^edma, noudma</i>	V34-st 16	16
3.	2-silbiline <i>ma</i> -infinitiiv, mille keskel olev <i>t</i> nõrgeneb passiivi partitsiibis	<i>ta^eitma, na^eitma, woitma, katma</i>	peaaegu kogu ülejääv V34	50
4.	3-silbiline <i>ema</i> -lõpuline <i>ma</i> -infinitiiv, imperfektis kontraheeruv ja 3. isikus fleksiooni tõttu redutseerunud	<i>tullema, kusßema, pesßema</i>	V36-st mitte <i>ele-</i> ga lõppevad sõnad; V32-st 2 erandsõna	7
5.	Keskel on <i>gg</i> või <i>dd</i>	<i>suggema, siddoma</i>	V28-st 13, V27-st 10	23
6.	Keskel on <i>tl</i>	<i>mo^etlema, u^etlema</i>	V30-st 30	30
	Reeglipärane põhiparadigma	<i>kustutama</i>	V27 jm	Tuhanded

⁹ Silpide arvu hulka arvestab J. Hornung koos tunnusega, seega *kema* 'keema' on J. Hornungi käsitluses kaheksilbiline sõna.

Tabel 5. A. T. Helle (1732), A. W. Hupeli¹⁰ (1780, 1818) ja C. Körberi (1867) verbiklassid

Helle, Hupeli ja Körberi verbiklass			Vastavus VVS-is	
Nr	Määratlus	Tüüpsõna	Sõnatüübid	Sõnu
1.	Vahel kaob <i>dd</i>	<i>sidduma</i>	V28-st 12	12
2.	Vahel kaob <i>d</i>	<i>leidma</i>	V34-st 16	16
3.	Vahel muutub <i>t d</i> -ks ja passiivis võetakse juurde silp <i>de</i>	<i>kiitma</i>	V34-st 32	32
4.	Vahel muutub <i>sk ss</i> -ks	<i>uskma</i>	V34 erandid	3
5.	Vahel muutuvad <i>ht</i> ja <i>hk hh</i> -ks	<i>tahtma,</i> <i>ma^hhkima</i>	V34-st 3, V28-st 14	17
6.	Sellised, mis vokaali vahepeal kahekordistavad või muudavad	<i>löma</i>	V37-st 6, V38-st 3	9
7.	Vahel kaob <i>gg</i>	<i>teggema</i>	V28-st 6	6
8.	Täiesti ebaregulaarne	<i>minnema</i>	V36 erand	1
	Reeglipärane põhiparadigma	<i>walmistama</i>	V27 jm	Tuhanded

Tabel 6. F. R. Faehlmanni (1842) konjugatsioonid

Faehlmanni konjugatsioonid			Vastavus VVS-is	
Nr	Määratlus	Näiteid	Sõnatüübid	Sõnu
1.	Sidevokaal ¹¹ <i>a</i>	<i>rüpama, armastama</i>	V27-st 2574, V28-st 7, V29-st 508	3089
2.	Sidevokaal <i>i</i>	<i>leppima, mähkima</i>	V27-st 146, V28-st 1229	1375
	Sidevokaal <i>u</i>	<i>istuma, siduma</i>	V27-st 1104, V28-st 243	1347
	Sidevokaal <i>e</i>	<i>suplema, surrema</i>	V27-st 734, V28-st 20, V30-st 175, V31&V27-st 42, V36-st 73	1044
3.	Sidevokaal puudub	<i>murdma, laulma</i>	V32, V33, V34, V35	97
4.	Sidevokaal sulanud ühte tüvevokaaliga	<i>sõma, käima</i>	V37, V38	17

¹⁰ Tallinna murde osas.

¹¹ Sidevokaal on vokaal, mis ühendab sõnatüve formatiiviga. Ladina keele reeglipärased verbid jagunevad samuti pöördkondadesse aktiivi infinitiivi lõpu *-re* ees asuva hääliku alusel (SL 2002: 31).

Tabel 7. E. Ahrensi (1843, 1853) ja G. Poromenski (1857) verbiklassid

Ahrensi ja Poromenski verbiklass			Vastavus VVS-is		
Nr	Määratlus	Näiteid	Sõnatüübid	Sõnu	
1.	2-silbiline tüvi; tüvekonsonant on vaba, tenuatsiooniks võimeline täht	<i>ohkama</i> <i>tõmbama</i> <i>rüüpama</i>	<i>mähkima</i> <i>kõndima</i> <i>kaapima</i>	V29-st 192, V28-st 296	488
2.	2-silbiline tüvi; tüvekonsonandiks on seotud <i>d</i> või <i>g</i>	<i>kiidema, pugema, laduma,</i> <i>taguma</i>		osa V28-st	20
3.	2-silbiline tüvi; tüvekonsonant on seotud <i>l</i> , <i>n</i> , <i>r</i> , <i>s</i> ja tüvevokaal on <i>e</i>	<i>tulema, panema,</i> <i>purema, pesema</i>		V36-st 5, V32 erandsõnad	9
4.	2-silbiline tüvi; tüvekonsonant ei ole tenuatsiooniks võimeline	<i>sobima, kiljuma, kerjama,</i> <i>soowima</i>		V27-st 824, V28-st 540, V29-st 316	1680
5.	1-silbiline kinnine tüvi; lõpeb tüvekonsonandiga, kujuures tüvevokaal on elideeritud	<i>hoidma, tahtma, kandma,</i> <i>murdma, liitma, toitma</i>		V34, V33, V32, V35	97
6.	1-silbiline lahtine tüvi; tüvekonsonant ja seega ka tenuatsioon puudub	<i>jooma, lööma, müüma,</i> <i>keema</i>		V37, V38	17
	3- ja enamasilbilised, mutatsiooniks võimetud ja seetõttu reeglipärased	<i>paranema, röömustelema,</i> <i>armastama</i>		V27-st 3732, V28-st 643, V30, V31	4595

Tabel 8. J. Krohni (1872) verbiklassid

Krohni verbiklass			Vastavus VVS-is	
Nr	Määratlus	Näiteid	Sõnatüübid	Sõnu
1.	Lõpud liituvad seaduspäraselt ja tüves ei sünni rohkem muutusi kui konsonandi pehmenemine, seegi harva, veelgi harvem vokaalimuutused	<i>toibuma</i> <i>saagima</i> <i>parandama</i>	V27, V28, V29-st 316	6374
2.	1-silbilised sõnad	<i>jooma</i>	V37, V38	17
3.	Sisekaoga 2-silbilised <i>a</i> -lõpulised verbid	<i>laulma</i>	V32-st 4, V33-st 5, V34-st 65, V35, V36-st 174	258
4.	2-silbilised lühikese esisilbiga <i>e</i> -lõpulised pöördõnad, mille lõppkonsonandiks on <i>l</i> , <i>n</i> , <i>r</i> , <i>z</i> ; 3-silbilised sisekaoga <i>le</i> -lõpulised ning 4-silbilised <i>le</i> -lõpulised	<i>tulema,</i> <i>pesema,</i> <i>õmblema</i>	V36-st 5, V32-st 4, V30, V31	226
5.	Soome kontraheeritud verbide taolised	<i>lendama</i>	Osa V29-st	192

Tabel 9. F. J. Wiedemanni (1875) ja J. Nebocati (1884) verbiklassid

Wiedemanni ja Nebocati verbiklass			Vastavus VVS-is	
Nr	Määratlus	Näiteid	Sõnatüübid	Sõnu
1.	2-ja enamasilbilised astmevahelduseta sõnad, mille tüves ei toimu mingisugust muutust ei lühenemise ega mutatsiooni teel	<i>elama, arwama, kõnelema</i>	V27-st 4556, V28-st 540, V29-st 316, V31-st 42	5454
2.	3-silbilised pika-silbiväetelised <i>ama-</i> ja <i>ema-</i> lõpulised muteeruvad verbid (tenuatsioon)	<i>rüüpama, tõmbama, kauplema</i>	V29-st 192, V30-st 174	366
3.	<i>uma-</i> ja <i>ima-</i> lõpulised, enamasti pika esisilbiga verbid, vähesed ka lühikese esisilbiga, viimaste hulgas leidub ka neid, mille keskmises silbis on mõni muu vokaal	<i>kaduma, lappima, nülgima</i>	V28-st 320	320
4.	<i>olema, minema</i> ja 6–7 reegli pärast <i>ema-</i> lõpulist verbi, mille imperf on <i>in-</i> lõpuline ja kohati toimub <i>e</i> elisioon	<i>surema, pesema</i>	V36-st 5, V32-st 4	9
5.	2-silbilised pika vokaalolusega lõppevad tüved	<i>saama, käima</i>	V37, V38	17
6.	Kokkutõmbumise teel 2-silbiliseks lühenenud tüved	<i>wõtma, hüüdma</i>	V34, V35	80

Tabel 10. M. Veske (1879) conjugationid ehk ajasõna-käänud

Veske ajasõna-käänud			Vastavus VVS-is	
Nr	Määratlus	Näiteid	Sõnatüübid	Sõnu
1.	1-silbilised pika tüvevokaaliga	<i>tooma, wõüma</i>	V37, V38	17
2.	2- ja mitmesilbilised <i>a-</i> lõpulised	<i>andma, katma</i>	V27-st 2574, V28-st 7, V29-st 316, V34-st 4, V33-st 5, V34-st 65, V36-st 9	2980
3.	2- ja mitmesilbilised <i>i-</i> lõpulised	<i>otsima, pühkima</i>	V27-st 146, V28-st 1229	1375
4.	2- ja mitmesilbilised <i>u-</i> lõpulised	<i>pilduma, kippuma</i>	V27-st 1104, V28-st 243	1347
5.	2- ja mitmesilbilised <i>e-</i> lõpulised	<i>nuhtlema, tõusma</i>	V27-st 734, V28-st 20, V30, V31, V32-st 6, V33-st 2, V34-st 5, V35-st 1, V36	1058
6.	Kokkutõmbunud sõnad	<i>tõmbama, hakkama</i>	Osa V29-st	192

Tabel 11. K. A. Hermann (1884) pööratud

Hermann pööratus			Vastavus VVS-is	
Nr	Määratlus	Näiteid	Sõnatüübid	Sõnu
1.	Tüves vokaalide vahel nõrk konsonant, üksikuil kaks	<i>asuma,</i> <i>siblima,</i> <i>tänama,</i> <i>pidama</i>	V27-st 824, V28-st 20, V36-st 5, V32-st 4	853
2.	2-silbilised <i>i</i> - või <i>u</i> -lõpulised lihttüved, mille kindel kõneviis jm ¹² moodustatakse Sg1 tüvest, käskiv kv jm <i>da</i> -infinitiivist (s.o AV↓– A.K.)	<i>hoolima,</i> <i>pilduma</i> <i>sündima,</i> <i>kaapima,</i> <i>mahtuma,</i> <i>kiskuma</i>	osa V28-st	270
3.	1-silbilised, pika või kaksiktäishäälikuga	<i>käima,</i> <i>tooma</i>	V37, V38	17
4.	2-silbilised <i>a</i> - ja <i>e</i> -lõpulised lihttüved, mille kindel kõneviis jm ¹⁴ moodustatakse Sg1 tüvest, käskiv kv jm <i>da</i> -infinitiivist (s.o AV↓– A.K.)	<i>kastma,</i> <i>jätma,</i> <i>jootma,</i> <i>andma,</i> <i>hüüdma,</i> <i>tahtma</i>	V34, V35	80
5.	2- ja enamasilbilised lihttüved, mille tüves ei toimu muutusi	<i>kiwistama,</i> <i>igatsema</i>	V27-st 4556	4556
6.	2-silbilised <i>a</i> -lõpulised lihttüved, mille olevik, minevik jm moodustatakse Sg1-st, passiiv jm <i>da</i> -infinitiivist (s.o AV↑– A.K.)	<i>haawama,</i> <i>möllama,</i> <i>hüppama,</i> <i>kargama</i>	V29	504
7.	2-silbilised <i>le</i> -lõpulised lihttüved, mis sarnaneb tüvemuutmiselt 6. klassiga	<i>küslема,</i> <i>siplema,</i> <i>mõtlema,</i> <i>riidlema</i>	peaaegu kogu V30	174

Tabel 12. H. Eineri (1885) pööratud

Eineri pööratus			Vastavus VVS-is	
Nr	Määratlus	Näiteid	Sõnatüübid	Sõnu
1.	Painumata	<i>tänama, jahtuma, keema</i>	V27-st 4559, V36-st 68	4627
2.	Painuvad	<i>lugema, õppima, andma</i>	V28, V32-34	1596
3.	Suuremalt jaolt painuvad	<i>kõnelema, mõtlema,</i> <i>hüppama</i>	V29, V30, V31	725
4.	Korravastalised	<i>müüma, tooma, panema</i>	V32-st 4, V28-st 6, V36-st 5, V37, V38,	32

¹² K. A. Hermann on loetlenud kõik allparadigmad, mis on 1. paindes, s.o *mina*-vormiga samas astmes, ning 2. paindes, s.o *da*-infinitiiviga samas astmes.

First descriptions of Estonian verb morphology

Annika Kilgi

The period between the 17th and 19th centuries witnessed the publication of about twenty grammars and textbooks of the Estonian language. They vary greatly in length, depth, and innovation, but in general there is development towards more accurate and modern description. Verb morphology in the first handbooks was influenced by the framework of traditional Latin grammar and contemporary German grammars.

The description of areas corresponding to German morphology has remained virtually unchanged until today (indicative, conditional, imperative; present, imperfect, perfect, pluperfect). In the beginning, the Indo-European personal passive was used instead of the Estonian impersonal, and the Indo-European subjunctive was used instead of the Estonian quotative. The *saama*-future was regarded as a tense both in the first grammars and in grammars published at the end of the 19th century. The grammarians also thought that Estonian has no morphological future. The interpretation of non-finite forms has been extremely diverse. However, some opinions of the grammarians of the 19th century are still found in contemporary Estonian grammars. For example, the *v*- and *tav*-forms are regarded present participles and the *tud*- and *nud*-forms are as past participles; *mas*-, *mast*- and *mata*-forms are treated as cases of the *ma*-infinitive.

Grammarians realized already at the end of the 17th century that not all Estonian verbs follow identical conjugation patterns. Therefore, they listed word types that differed most from the main paradigm of verbs with the unchanging stem. In the 19th century several attempts were made to divide all Estonian verbs into conjugations. As each grammarian applied the phonological criteria (e.g. structure of the *ma*-infinitive) for determining his conjugations differently, the results were also different. The appearance of an Estonian word does not always reliably predict its morphological type, therefore each of the proposed conjugation systems included some classes that contained verbs with differences in conjugation.